

**Rectora Magnífica,
president del Consell Social,
rector de la Universitat de Lleida,
representants de l'Ajuntament de Girona,
comunitat acadèmica,
amigues i amics,
professors Fontana i Garrabou,**

La llarga i fructífera trajectòria del professor Jordi Nadal Oller fa molt fàcil de trobar els arguments que l'avalen posats en boca d'altri. Només caldria anar als dos volums de l'any 1999 de la col·lecció d'homenatges de la Universitat de Barcelona, *La industrialització i el desenvolupament econòmic d'Espanya*. És aquí on José Luis García Delgado fa el seu perfil i diu que en Nadal hi coincideixen «esa rara combinació de rigor analítico y brillantez expositiva, de esfuerzo documental y capacidad de sugerencia», i recorda com en un curs es van sentir «estimulados en cada sesión de trabajo por la cordial seriedad de quien con más de 35 años de oficio [ara hauríem de dir més de cinquanta] en la rotundidad de cada gesto, en el énfasis de su voz, en la franqueza de su rostro y en la didáctica expresividad de su mirada, transmite un vigoroso y alentador mensaje de devoción apasionada». En data molt més recent, i amb motiu del doctorat honoris causa de la Universitat Pompeu Fabra, el 2 de novembre de 2010, el professor Albert Carreras subratllava que es reconeixia «ahora una persona i una marca», i en destacava la «qualitat i rellevància investigadores; exigència intel·lectual; afany d'excel·lència; independència de criteri; absoluta integritat personal; compromís amb el país i amb la societat; convicció sobre el valor de l'ensenyament; principis sòlids; coratge personal». Amb això ja n'hi hauria prou. Jo mateix hi afegiria la serenitat dels seus judicis, la contundència dels arguments i de les opinions, la voluntat d'increpar els poders establerts i acomodats, la sistemàtica abominació de la incompetència, el sentit del mestratge i del treball col·lectiu, unes idees que ha expressat sempre i sintetitzat amb franquesa i estil directe en el llibre *Diàlegs a Barcelona. Jordi Nadal-Josep M. Bricall* (Barcelona, [converses transcrites per Xavier Febrés], 2011).

Però vull tornar a l'homenatge dels col·legues i de la Universitat de Barcelona per manllevar unes paraules de Josep Fontana, un dels altres doctorands d'avui, que ressalta el valor de la docència i diu: «Nadal havia heretat de Vicens el gust per fer una mena de classes en què hi hagués una autèntica comunicació amb els estudiants, però també la seriositat i el rigor amb què es plantejava l'ofici d'ensenyar –una seriositat i un rigor que no eren, ni són, tan freqüents com caldria a la nostra universitat.» I tractant del paper de Jordi Nadal en la història de la industrialització, Fontana conclou que vol «recordar el caràcter fundacional de l'obra de Jordi Nadal».

El professor Nadal va respectar el mandat patern pel dret, aquesta debilitat tan catalana pel notariat, però el descobriment de la personalitat seductora i magnètica de Jaume Vicens Vives el va decantar ràpidament per la història. Col·laborà estretament amb els projectes del mestre, i conscients tots dos del tancament de la universitat espanyola, van orientar la projecció dels resultats de les recerques de Nadal a l'àmbit internacional i a les noves eines de combat que el mateix Vicens va crear. Primer, en el terreny dels estudis demogràfics, on Nadal ha excel·lit amb diversos treballs; la seva tesi doctoral, compartida amb Emili Giralt (*La population catalane de 1553 à 1717. L'immigration française et les autres facteurs de son développement*, publicada a París el 1960,

SEVPEN, i editada en català per EUMO el 2000), i que en opinió de Jaume Torras feia el descobriment sensacional de la retenció i arrelament familiar a Catalunya de la immigració francesa en els segles XVI i XVII, i la seva síntesi sobre la població espanyola del segle XVI al XX (1966). La seva especialització en temes de demografia històrica li va valdre un gran prestigi internacional, el va dur a formar part de la Union Internationale pour l'Étude Scientifique de la Population. La seva preocupació pels temes demogràfics no mirava només el passat, sinó que es projectava al futur, i això el dugué a impulsar la creació del Centre d'Estudis Demogràfics (Generalitat de Catalunya-UAB), fundat el 1984 i que arrencà el 1986 amb Nadal de president i Anna Cabré de directora.

Més endavant, en acabar-se la dècada dels seixanta, va anar deixant la demografia en un segon pla i es va concentrar en la història de la industrialització, primer amb síntesis anticipadores (1970, 1972 i a la Gran Bretanya el 1973) i, finalment, el 1975 amb el seu llibre pioner i controvertit sobre *El fracaso de la Revolución Industrial en España, 1814-1913*.

Justament el 1993, amb Carles Sudrià, va abordar l'abast i el sentit de la controvèrsia. Va continuar en aquest camp amb treballs d'història industrial en l'àmbit empresarial, sectorial i regional (Andalusia, Astúries, València i, sobretot, Catalunya, que el 1983 conceptualitzava com «la fàbrica d'Espanya»). Ha mostrat interès per la història dels sectors no líders de la indústria i continua orientant obres col·lectives d'anàlisi de la història d'un país amb indústria que ja no és un país industrialitzat, en paraules de Carles Sudrià. L'any 2001, reprenent un treball molt primerenc (un estat de la qüestió sobre la revolució dels preus a Espanya al segle XVI, de 1959, i un estat de la qüestió publicat conjuntament amb Jaume Vicens i Joan Reglà sobre l'Espanya dels Àustries a la *Revue Historique*), es llançaria a publicar un intent d'interpretació de l'Espanya del segle XVI: *España en su cénit (1516-1598). Un ensayo de interpretación*.

Ha treballat incansablement la dimensió local (Sant Martí de Provençals), financera (història de la Caixa de Pensions) i internacional (la Hispano Suïza) de l'economia industrial de Catalunya, que continua sent un dels motius dels seus desvetllaments. No podem, en la brevetat d'aquest moment, desgranar la qualitat i la dimensió, projecció i incidència de la seva obra i del seu mestratge, que en bona mesura figuren relacionats en la memòria de la proposta. Però en són una bona mostra els dos volums de recopilació de l'any 1992, impulsats pels seus deixebles i convertits també en referents: *Bautismos, desposorios y entierros. Estudios de historia demográfica* i *Moler, tejer y fundir. Estudios de historia industrial*.

Hi ha també, i no pas menys important, un argumentari estrictament gironí per avalar la proposta que estem formulant. Primer en el terreny de la recerca i de les aportacions historiogràfiques del professor Nadal. Perquè si bé és cert que mai ningú no podria titllar el doctor Nadal d'historiador local, sí que els arguments de caràcter local hi prenen una força d'una rellevància excepcional. Ho va fer ja el 1961 amb Palamós, prenent la vila com a exemple de la interacció entre demografia i economia en els orígens de la Catalunya moderna, a la revista de la factoria Vicens *Estudios de Historia Moderna*. Ho tornaria a fer, amb una singularitat molt especial, elevant a categoria l'exemple del comportament demogràfic de la parròquia de Sant Feliu de Girona, i el condicionament de la natalitat al cost de la vida. Mai abans unes dades aparentment tan locals havien esdevingut la punta d'una interpretació que servís de canemàs a l'estudi de la població espanyola. I hi tornaria el 1992, en el seu article sobre els Planas fabricants de turbines, i també el 2000. És amb la suma de molts Planas que ha donat contingut als treballs que ha dirigit i que ha elaborat amb la col·laboració dels seus deixebles, destinats a analitzar i cartografiar la

industrialització de Catalunya i Espanya. L'*Atlas de la industrialización de España 1750-2000* (2003) i, més recentment, l'*Atlas de la industrialització de Catalunya, 1750-2010* (2012) s'inscriuen en el currículum del doctor Nadal amb valor general i amb una clara ressonància local des de l'òptica gironina.

Però la definitiva reconciliació gironina no es produiria fins l'any 1977, quan assumiria la direcció del Col·legi Universitari de Girona com a vicerector de la UAB (de 1977 a 1981, amb el parèntesi de la seva estada a Princeton durant el curs 1978-1979). És en aquesta etapa quan Jordi Nadal esborra, finalment, la imatge boirosa i negra dels seus viatges des de Cassà a l'Institut amb el carrilet (tres quarts d'hora), el desert cultural de la nostra ciutat dels anys quaranta i la sotragada presenciada en directe dels judicis sumaríssims i les sentències de mort que el franquisme perpetrava, des de l'Audiència de la plaça de la Catedral. De família francòfila i francòfona, després dels anys de la Guerra Civil a Reims i Perpinyà, Nadal no respiraria aires d'una mínima llibertat fins a la seva arribada a Barcelona i al Liceu Francès. Amb el record d'aquesta reconciliació, i el retorn sorprenent i inesperat d'una part de la seva família més directa a Cassà i a Girona, Jordi Nadal ha esborrat els mals records, o els ha guardat en un racó íntim, i s'ha lliurat amb generositat a aquesta terra i a la seva Universitat, a la qual acaba de donar la seva biblioteca.

Finalment, un argument encara qualitatiu. El professor Nadal ha desplegat la seva activitat docent i investigadora, el seu mestratge, amb sentit vocacional, amb un profund apassionament. Passió intel·lectual, que no és freqüent. La mateixa passió mobilitzadora de recursos i d'energies que ha tractat de detectar tota la seva vida en els seus personatges. En les individualitats, i les seves biografies personals, Josep Bonaplata o Damià Mateu o Joan Girona, les col·lectives, també els Bonaplata, com a família, o encara més les del país en el seu conjunt. I la contrapartida de la passió, el desengany per la pèrdua dels valors que van excel·lir en els moments àlgids. La contradicció entre el moment de màxima efervescència política i el declivi de l'instint català per treure rendiment de tot en un país petit i pobre, sense recursos naturals. La desesperació de veure que Catalunya, que ha estat prop de cent anys la «fàbrica d'Espanya», ara ja no ho és o no ho és de la mateixa manera, i la constatació que, per unes circumstàncies o altres, el teixit industrial i empresarial ha perdut temps i personalitat pròpia, en un context més i més global.

Aquest jove intel·lectual de 84 anys –i avui es produeix la felicitat coincidència que és el seu aniversari– encara és capaç, com el primer dia, amb un tema al cap, ara la Hispano Suïza (amb treballs de 2004, 2006, 2010 i el llibre que ja ve), d'estar tota una nit sense poder dormir: «Aquesta nit no he pogut dormir gens», em digué un dia. Vaig respondre, interrogant-lo: «I per què no has dormit? Què t'ho ha impedit?» Resposta concloent: «He estat donant voltes al llibre que estic preparant per publicar. He estat desvetllat per la passió intel·lectual!» Viure pendent de trobar les respostes coherents a les preguntes adequades. Saber interrogar el passat i el món. Vet aquí el mèrit, alguns dels mèrits, que ens porten a sol·licitar-vos –i crec poder-ho fer en nom de tota la comunitat universitària–, Rectora Magnífica, que s'atorgui i es confereixi el grau de doctor honoris causa al professor Jordi Nadal i Oller.

Joaquim Nadal i Farreras